

VOHA LANDSHAFTLARI XUSUSIYATLARI TASNIFI

Umaraliyeva Ziyodaxon Abdujabbor qizi
Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada voha landshaft xususiyatlari juda xilma-xilligi, ularning aniq ko'inishi voha joylashgan geografik joy, iqlim va suv manbalariga bog'liqligi shu bilan birga ikki xil xususiyatlari, tabiiy xususiyatlari, inson faoliyati bilan bog'liq xususiyatlari haqida ma'lumotlar beriladi.

Kalit so'zlar: voha, landshaft, daryolar, mevali daraxtlar, don ekinlari, o'simliklar, tuproq.

KIRISH

Voha landshaftlari – asosan cho'l yoki sahro hududlarida joylashgan, suv manbalariga (daryo, buloq, ko'l) yaqin joylarda o'simlik va hayvonot dunyosining zich bo'lgan hududlari hisoblanadi.

Voha landshaftlarining asosiy xususiyati – ularning suv resurslariga yaqin joylashganligidir. Daryolar, ko'llar, buloqlar yoki yer osti suvlarining mavjudligi vohada hayotning davom etishiga yordam beradi. Voha hududlarida qishloq xo'jaligi faoliyatlari rivojlangan, chunki bu hududlarda mo'l-ko'l suv mavjud. Odatda, yerni sug'orish uchun kanalizatsiya tizimlari quriladi.

O'simlik va hayvonot dunyosi: Voha odatda mo'l-ko'l o'simliklar mavjud bo'lib, ular o'zaro ekosistema yaratadi. Bu hududlarda mevali daraxtlar, butalar va boshqa o'simlik turlari mavjud. Shuningdek, vohalarda turli hayvonlar, masalan, qushlar, hasharotlar, baliqlar va ba'zan yovvoyi hayvonlar yashaydi. Voha landshaftlari odatda iliq yoki tropik iqlimga ega bo'lib, quruq hududda joylashganligi uchun, juda kam yog'ingarchilik bo'lishi mumkin. Shuning uchun, vohalarda sug'orish tizimlari va suvning tejash usullari muhim ahamiyatga ega. Vohalarda ekologik diversifikatsiya yuqori, chunki suv manbalari va boy o'simlik qoplamalari tufayli o'simlik va hayvonot dunyosi juda xilma-xildir. Vohalar insonlar uchun ham qadimdan yashash va dehqonchilik bilan shug'ullanish uchun ideal hududlar bo'lib, ko'plab qadimiy sivilizatsiyalar vohalarda rivojlangan. Vohalar odatda katta cho'l yoki tog'li hududlar bilan o'ralgan bo'lib, ular tabiiy baryerlar sifatida ishlaydi. Vohalar tabiiy va inson faoliyati uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular ekologik tizimlar va dehqonchilik uchun eng muhim hududlardandir.

Vohalarda hashorotlar ko'p bo'ladi. Shulardan biri voha chigirtkasi. Voha chigirtkasidan biri Italiya chigirtkasi (*Calliptamus italicus*) — chigirtkalar oilasiga mansub zararkunanda hasharot. Erkagi tanasining uzunligi 14,5—24 mm, urg'ochisiningi 24—41 mm. Baquvvat tanasi to'q qo'ng'irdan och kulrang yoki sarg'ish kulranggacha. Tuxumli ko'zachasining kattaligi 14—41 mm bo'lib, ko'pincha uvatlarga, dala, yo'l

chetlari, partav yerlardagi chimga qo‘yadi. Yevropa, Shimoliy Afrika, Xitoy, Kavkaz, G‘arbiy Sibir, Janubiy Oltoy o‘lkasi, Qozog‘iston va O‘rta Osiyoda tarqalgan. Voha chigirtkasi shuvoqboshhoqli o‘simliklar o‘sadigan cho‘llarga xos. Juda ko‘payib ketgan yillari g‘o‘za, dukkakli, poliz, boshhoqli va boshqa ekinlarga zarar keltiradi.

Sug‘orma dehqonchilik mintaqalaridagi tuproqlar, keng daryo vodiylari, tog‘lararo soyliklar va tog‘ etaklarining nishab tekisliklaridagi vohalarda tarqalgan. O‘rta Osiyo voha tuproqlari qadimdan dehqonchilik qilib kelinayotgan hududlardagi tuproqlarning asosiy qismini tashkil etadi. Sug‘orma dehqonchilik ta’sirida voha tuproqlari mutlaqo yangi belgilarga ega bo‘lib boradi. Sug‘oriladigan yerlarga beriladigan suv bilan birga oziq moddalarga boy oqiziqlar keladi. Amudaryo suvlaridagi o‘rtacha yillik oqiziqlar miqdori Termiz shahri yonida 206 million tonna, Nukus shahri yonida esa 104 million tonna voha tuproqlarini tashkil etadi.

Vohalarning landshaft xususiyatlari va ularning o‘ziga xosligi, jumladan, tabiiy va inson faoliyati bilan bog‘liq xususiyatlari ta’kidlangan. Ularning xilma-xilligi va rivojlanishi suv manbalari va geografik sharoitlarga bog‘liq.

Tabiiy xususiyatlar:

Vohalar, odatda, daryo, buloq yoki yer osti suvlariga yaqin hududlarda joylashgan. Tuproq sug‘orma dehqonchilik uchun mos bo‘lib, o‘g‘it va oqiziqlar bilan boyitiladi. Iqlim odatda iliq yoki tropik bo‘lib, yog‘ingarchilik kam.

O‘simlik va hayvonot dunyosi:

Mevali daraxtlar, poliz ekinlari va boshqa o‘simliklar ko‘p uchraydi.

Hayvonot dunyosi hasharotlar, qushlar va ba’zan yovvoyi hayvonlar bilan boy.

Chigirtka zarari:

Voha chigirtkalari, jumladan, Italiya chigirtkasi, qishloq xo‘jaligi ekinlariga katta zarar yetkazishi mumkin.

Inson faoliyati:

Sug‘orma dehqonchilik rivojlangan, bu esa tuproqning unumdorligini oshiradi.

Kanalizatsiya va sug‘orish tizimlari vohalardagi qishloq xo‘jaligi faoliyatini ta’minlaydi.

Ekologik ahamiyat:

Vohalar ekologik xilma-xillikni ta’minlovchi muhim hududlar hisoblanadi.

Sug‘orish va resurslardan oqilona foydalanish vohalarning barqarorligini saqlashda muhim rol o‘ynaydi.

XULOSA

Vohalar insoniyat uchun eng muhim hayotiy resurslardan biri hisoblanadi, chunki ular suv manbalarini jamlash, sug‘orish va qishloq xo‘jaligini rivojlantirishga yordam

beradi. Shu bilan birga, vohalarning ekologik tizimi ham nozik bo'lib, ularning barqarorligini ta'minlash muhimdir. Vohalar insoniyat uchun hayotiy resurslar manbai bo'lib, ular orqali qishloq xo'jaligi va ekologik muvozanat saqlanadi. Shu bilan birga, vohalar nozik ekologik tizimlar bo'lib, ularni muhofaza qilish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sh.S. Zokirov, X.R. Toshov. "Landshaftshunoslik".
2. Baratov.P. "O'rta Osiyo tabiiy geografiyasi". Toshkent – 2002.
3. K.M.Boymirzayev, B.A.Kamolov. "Landshaftshunoslik asoslari uslubiy qo'llanma".
4. Бекимбетов, А. М. Исторические Предания В Каракалпакском Фольклоре. In Proceedings of the International Conference «Sustainable Development Of The South Aral Sea Region» (p. 100).
5. Валиева, Н. (2023). Туркистонда Бошқарув Тизими Адабиётлар Таҳлилида. Talqin va tadqiqotlar, 1(19).
6. Бекимбетов, А. М. (2024). Қарақалпақ Фольклоры–Миллий, Руўхый Мийрасларымыз:(халық эпсаналары мысалында). Намкор konferensiyalar, 1(4), 386-395.
7. Окбаева, Н. (2022). Матрицы и детерминанты из биномиальных, обобщенных биномиальных коэффициентов. Science and Education, 3(4), 33-41.
8. Bekimbetov, A. (2021). Totemism In Karakalpak Legends. Norwegian Journal of Development of the International Science, (72-2), 41-45.
9. Бекимбетов, А. М. (2019). Жанровая классификация каракалпакских народных легенд. Вестник науки и образования, (9-2 (63)), 37-40.
10. Худайназаров, Ф. Х. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Рақамли Технологиялар Асосида Ривожлантиришнинг Меъерий-Ҳуқуқий Асослари. Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural And Social Sciences Scientific Journal, 266.
11. Худайназаров, Ф. (2023). Исламские Финансы: Проблемы И Решения. Экономическое развитие и анализ, 1(8), 109-114.
12. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O'zbekiston Orifa Ayollari Va G'arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In International Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).
13. Худайназаров, Ф. Х. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятига Инновацион Технологияларни Жорий Этиш. International scientific journal of Biruni, 3(2), 178-186.